

हिमसंस्कृतवार्ता:

दैनिक ई-संस्कृतवार्तापत्रम्

हिमाचलप्रदेशस्य संस्कृतशिक्षकाणां नूतनः प्रकल्पः

पञ्चाङ्गम्

अद्य सिद्धार्थी वि.सं. २०८२,
कलियुगाब्दः ५१२७ वर्षा-ऋतुः
सूर्यः दक्षिणायनम् श्रावणशुक्लत्रयोदशी
श्रावण २३ प्रविष्टांशः मङ्गलमयः भवेत्

■ पृष्ठ-5 ■ वर्ष-4 ■ अङ्क-280

1

अगस्त 07, 2025

Website- www.himsanskritam.com

Email- himsanskrit@gmail.com

2 आपदातः पाठाः, अधुना
विद्यालयभवनस्य निर्माणात् पूर्व
मृदाक्षमतायाः निरीक्षणं भविष्यति;
शिक्षाविभागेन निर्देशाः प्रदत्ताः

3 संस्कृतभारती बाँदाद्वारा
रुद्राभिषेक-
कार्यक्रमद्वारा
"संस्कृतसप्ताहस्य" शुभारम्भः

5 नवपाठ्यक्रमनिर्माणार्थं यू.जी.सी.
द्वारा बी.बी.ए.यू., लखनऊ
विश्वविद्यालयाय अर्पिता 16
लक्षात्मिका विशेषपरियोजना

सुभाषितम्

कराविव शरीरस्य,
नेत्रयोरिव पक्ष्मणी।

अविचार्य प्रियं कुर्यात्,
मित्रं तन्मित्रमुच्यते।।

भावार्थः- जिस प्रकार शरीर के लिए
हाथ और आंखों के लिए पलक बिना
विचार किये प्रिय करते हैं उनकी रक्षा
करते हैं। उसी प्रकार एक अच्छा मित्र
बिना विचार किए अपने मित्र का
प्रिय/अच्छा/ भला करता है। वही
सच्चा मित्र कहलाता है।

प्रतिदिन नवीनतम
हिमसंस्कृतवार्ता:
दैनिकवार्तापत्रं प्राप्यर्थ
7876636263
Whatsapp संख्या मध्ये
नमो नमः लिखन्तु

To get the latest
h|msanskrit|tvartah

Daily Sanskrit Newspaper
every day, write Hello on
7876636263 Whatsapp

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ता:
दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-
अशुद्धिनां कृते सम्बद्धाः
पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः

हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवं कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

उत्तराखण्डे

ऋतुविज्ञानविभागस्य
रक्तसञ्चेतना

हिमसंस्कृतवार्ता: - भारतीय-ऋतु-
विज्ञान-विभागेन उत्तराखण्डे
अतिवृष्टेः रेड अलर्ट इति
रक्तसञ्चेतना प्रसारिता अस्ति। ऋतु-
विज्ञान-विभागेन हिमाचलप्रदेशे
अतीव प्रचण्डवृष्टिः भविष्यति इति
पूर्वानुमानं कृतम्। तत्रैव उत्तरप्रदेशे
अतीव प्रचण्डवृष्ट्याः सम्भावनायाः
कारणेन सुरक्षादृष्ट्या नारङ्ग-सञ्चेतना
प्रसारिता अस्ति। ऋतुविभागस्य
वरिष्ठः वैज्ञानिकः आर.के. जेनामणिः
अवदत् यत् केरल-उत्तर-कर्नाटक-
गोवा-मध्यमहाराष्ट्रेषु अपि
अत्यधिक-प्रचण्ड-वृष्टेः मध्येदृशं
सुरक्षादृष्ट्या नारङ्ग-सञ्चेतना
प्रसारिता अस्ति।

उत्तराखण्डे मेघ-विस्फोट-
प्रभाविते उत्तरकाशी जनपदस्य
धरालीति क्षेत्रे रक्षोद्धार-कार्यं
युद्धस्तरे प्रवर्ततेतराम्

हिमसंस्कृतवार्ता: - उत्तराखण्डे जनानां
रक्षोद्धार-कार्यं प्रवर्ततेतराम्। खीर-गङ्गा-
नद्यां मेघ-विस्फोट-कारणेन दुरापन्नस्य
प्रलयङ्करस्य तोयप्लवस्य अनन्तरम्
उत्तरकाशी जनपदस्य धरालीति क्षेत्रे युद्धस्तरे
रक्षोद्धार-कार्यं प्रवर्ततेतराम्। सैन्यबलम्
राष्ट्रिय-आपदा-मोचनबलं, राज्य-आपदा-
मोचनबलं, जनपद-प्रशासनम्, अन्यानि च
उद्धारदलानि निरन्तरं कार्यरतानि सन्ति।
अत्रान्तरे, मुख्यमन्त्री पुष्कर-सिंह-धामी
आपदा-प्रभावित-क्षेत्राणां जनैः साकं
संभाषणं कृत्वा तेषां कुशलक्षेमं ज्ञातवान्।
सहैव आपदा-प्रभावित-परिवारेभ्यः सर्व-
सम्भव-सहायता-प्रदानमपि आश्वासितवान्।
सहैव उत्तरकाशी-स्थिते आपदा-नियन्त्रण-
कक्षे जनोद्धार-सुरक्षा-कार्याणां विस्तृत-
समीक्षामपि व्यदधात्। असौ तत्र सुरक्षोद्धार-
कार्येषु नियुक्तैः कार्मिकैः साकमपि
संभाषणम् आचरितवान्। मुख्यमंत्री प्रावोचत्
यत् राज्य-सर्वकारस्य सर्वोच्च-प्राथमिकता
इदं सुनिश्चितीकरणम् अस्ति यत् सर्वेभ्यः
प्रभावितेभ्यः जनेभ्यः उद्धार-साहाय्यं शीघ्रमेव
प्राप्तम्भवेत्। अथ च शीघ्राति-शीघ्रं
सामान्य-स्थितिः प्रवर्तिता भवेत्। अनेन
प्रशासनं निर्दिष्टम् अस्ति यत् कश्चिदपि
प्रभावितः परिवारः सहायताभिः वंचितः न
भवेत्। मुख्यमन्त्री प्रावोचत् यत् सैन्यबलेन
प्रायः नवत्युत्तर-एक-शतं जनाः उद्धार-पूर्वकं
सुरक्षित-स्थानेषु प्रापिताः सन्ति। प्रधानमन्त्री
श्रीनरेन्द्रमोदी अपि विधीयमानानां जनोद्धार-
प्रयासानां विषये मुख्यमन्त्रिणा धामि-वर्येण
समं दौर्भाषिकं संभाषणम् आचरितवान्।
अथ च केन्द्र-सर्वकार-सर्वसम्भव-सहायता-
प्रदानमपि आश्वासितवान्। अत्रान्तरे, ऋतु-
विज्ञानविभागेन उत्तराखण्डे, हिमाचल-प्रदेशे,
उत्तर-प्रदेशे, केरले च प्रचण्ड-वृष्टेः सुरक्षा-
सञ्चेतना प्रख्यापितास्ति। आगामि-दिनेषु
समस्ते राज्ये आनारतम् अतिवृष्टेः अनुमानं
कृतम् अस्ति।

प्रधानमन्त्रिणा श्रीनरेन्द्रमोदिना नवदेहल्यां कर्तव्य-
पथे नवनिर्मितं तृतीयं कर्तव्य-भवनम् उद्घाटितम्

हिमसंस्कृतवार्ता: - प्रधानमन्त्री
श्रीनरेन्द्रमोदी नवदेहल्यां कर्तव्य-पथे
नवनिर्मितं तृतीयं कर्तव्य-भवनम्
उदघाटयत्। अस्मिन् उद्घाटनावसरे
अमुना तृतीय-कर्तव्य-भवनस्य निर्माण-
सम्बद्धा एका प्रदर्शनी चापि
अवलोकिता, यस्यां प्रदर्शनीयां भवनस्य
आधुनिक-विशेषताः प्रदर्शिताः सन्ति।
अथ च पर्यावरणीय-स्थिरतां
सुनिश्चितीकर्तुं निर्मित-भवनस्य विविधेषु
पक्षेषु प्रकाशः निक्षिप्तः अस्ति। अस्मिन्
अवसरे केन्द्रीय-आवास-पौर-विकास-
विषयाणां मन्त्री मनोहरलालः अपि
उपस्थितः आसीत्। अत्रावसरे श्रीमोदी
संसद्भवन-परिसरे एकं पादप-रोपणमपि
अकरोत्। एकस्मिन् संजालीये आलेखे
श्रीमोदी प्रत्यपादयत् यत् कर्तव्यभवनं
सर्वकारस्य प्रतिबद्धतायाः, प्रजा-सेवायाः
निरन्तर प्रयासानां च प्रतीकभूतम् अस्ति।
एतत् तृतीयं कर्तव्य-भवनम्, सेंट्रल
विस्टा इति संसद् भवनस्य एव व्यापक-
परिवर्तनस्य एकम् अङ्गम् अस्ति। यस्य
उद्देश्यः प्राशासनिक-प्रक्रियाणां
सुव्यवस्थिततया परिपालन-पूर्वकं
शासनस्य सक्षमतया प्रवर्तनं वर्तते।

संसदः उभयोः सदनयोः कार्यं बाधितम्

हिमसंस्कृतवार्ता: -

संसदः उभयोः सदनयोः कार्यं बाधितम्।
विभिन्नेषु विषयेषु विपक्षि-दलानां भृशं
कोलाहलस्य अनन्तरं लोकसभा,
राज्यसभा च पूर्ण-दिवसावधये
स्थगितकृता। बिहारे मतदातु-सूच्याः
एस.आई.आर. इति विशेष-गहन-
पुनरीक्षण-अभियानेन सह विभिन्नेषु
विषयेषु विपक्षि-दलानां भृशं
कोलाहलस्य अनन्तरं लोकसभा,
राज्यसभा च पूर्ण-दिवसावधये
स्थगितकृता। द्वितीय-वारं स्थगनस्य
पश्चात् यदा लोकसभा अपराह्णे द्विवादेन
समवेता, तदा विपक्षि-दल-सदस्याः

उद्घोषान् उच्चवारयन्तः एस.आई.आर.
इति विशेष-गहन-पुनरीक्षण-अभियाने
चर्चायाः याच्ञा-पूर्वकं मध्येसदनम्
आगताः। संसदीय-कार्य-मन्त्री किरेन-
रिजिजूः न्यगदत् यत्, एस.आई.आर.
इति विषयः सर्वोच्चन्यायालये
विचाराधीनो वर्तते अत्रान्तरे सदनं चर्चा
नैव जातम्। कोलाहलस्य मध्ये सदनं
जलपोत-पत्तन-जलमार्ग-मन्त्रिणा
सर्वानन्द सोनोवाल-वर्येण प्रस्तुतैः
संशोधनैः साकं चतुर्विंशत्युत्तर-द्वि-
सहस्र-तमाब्दीयं मरैट शिपिंग विधेयकम्
पारितम्। निरन्तरं विपक्षिणां कोलाहलस्य
कारणेन पीठासीनेन अधिकारिणा
सदनस्य कार्यजातम् दिवसावधये
स्थगितम्। अतः पूर्व, यदा लोकसभा
प्रथम-स्थगनस्य पश्चात् मध्याह्ने
द्वादशवादेन पुनः समवेता, तदा
केन्द्रीय-वित्त-मन्त्री निर्मला सीतारमण
प्रवर्तमान-वर्षार्थं मणिपुर-राज्यस्य
अनुमानित प्राप्तीनां व्ययानां च विवरणं
प्रास्तौत्। राज्यसभायामपि तादृशमेव
दृश्यं दृष्टि-पथमायातम्। येन मध्ये
कोलाहलम्, सभापतिना सदनस्य
कार्यजातं दिवसावधये स्थगितम्।

किन्नरकैलाशयात्रा अस्थायीरूपेण स्थगिता

हिमसंस्कृतवार्ता: - शिमला। हिमाचलप्रदेशस्य किन्नौरमण्डलस्य कल्पाक्षेत्रे प्रचलति किन्नरकैलाशयात्रा निरन्तरं प्रचण्डवृष्ट्या तीर्थमार्गस्य च बृहत्क्षतिकारणात् अस्थायीरूपेण स्थगिता अस्ति। कल्पाक्षेत्रस्य उपविभागीयदण्डाधिकारी अमित कलथैकस्य मते यात्रामार्गस्य प्रमुखाः भागाः असुरक्षिताः इति घोषिताः सन्ति। तडिग्लपी-कङ्गराङ्ग-नद्योः निर्मिताः पदसेतवः प्रचण्डधारायां प्रक्षालिताः सन्ति। वर्षाकारणात् मार्गाः स्खलिताः अभवन्, भूस्खलनस्य बहवः घटनाः अपि ज्ञाताः सन्ति। एताः परिस्थितयः दृष्ट्वा अग्रे सूचनापर्यन्तं यात्रा स्थगिता अस्ति। कलथैकः अवदत् यत्, "तीर्थयात्रिकाणां सुरक्षा अस्माकं सर्वोच्चप्राथमिकता अस्ति। मार्गे उपस्थिताः सर्वे भक्ताः सुरक्षितस्थानेषु निरुद्धाः, तेभ्यः आवश्यकं साहाय्यं च दीयते। सः भक्तेभ्यः यात्रिकेभ्यः च आह्वानं कृतवान् यत् यावत् स्थितिः सुदृढा न भवति, यात्रा पुनः आरभ्यते तावत् यावत् किन्नौर कैलाशम् आगन्तुं योजनं न कुर्वन्तु। क्षेत्रे पूर्वमेव उपस्थितानां जनानां कृते मण्डलप्रशासनेन पूर्णसुरक्षायवस्थायाः आश्वासनं दत्तम् अस्ति। अधिकारिणः क्रतोः मार्गस्य च निकटतया निरीक्षणं कुर्वन्ति। उल्लेखनीयं यत् किन्नर कैलाशयात्रा राज्यस्य महत्त्वपूर्णं धार्मिकतीर्थयात्रा अस्ति। वर्तमानस्थित्या निबद्धं सर्वेषां सम्बन्धितजनानाम् सुरक्षां सुनिश्चित्य जनसहकार्यं आवश्यकम् इति प्रशासनेन बोधितम्।

पोङ्ग-सरोवरात् २३३०० क्यूसेक् जलं मुक्तम्, निम्नक्षेत्रेषु सचेतना कृता

हिमसंस्कृतवार्ता:- काङ्गड़ा। यदा पोङ्ग-सरोवरस्य जलस्तरः १३७३.०८ पादपर्यन्तं प्राप्तवान् तदा बीबीएमबी-प्रबन्धनेन बुधवासरे सायं ५ वादने पोङ्ग-जलबन्धस्य टरबाइन-स्पिलवे-माध्यमेन २३३०० क्यूसेक्-जलं मुक्तम् जलबन्धात् जलं मोचनात् पूर्वं सम्पूर्णं प्रशासनं सजगं आसीत्। एसडीएम फतेहपुर, इन्दौरा आदिवसं स्वस्वक्षेत्रेषु स्थितिं गृह्णन्ति स्म। बीबीएमबी-वाहनं अपि दिवसं यावत् घोषणां कृत्वा जनान् सचेतयति स्म तथा च पूर्व-सचेतना-प्रणाल्याः माध्यमेन जनान् अपि सचेतयति स्म पण्डोह-जलबन्धात् जलस्य मुक्तिः, अतिवृष्टिः च कारणतः पोङ्ग-जलबन्धस्य जलस्तरः निरन्तरं वर्धितः अस्ति। एसडीएम फतेहपुर विश्रुतः भारती इत्यनेन उक्तं यत् पोङ्ग-सरोवरात् २३३०० क्यूसेक् जलं मुक्तं जातम् अस्ति, अस्मिन् क्षणे किमपि प्रकारस्य क्षतिः न अभवत्। सः अवदत् यत् बीबीएमबी इत्यस्मै क्रमेण जलबन्धात् जलं विमोचयितुं निर्देशः दत्तः अस्ति। सः निम्नक्षेत्रस्य जनानां कृते सजगः भवितुं आह्वानं कृतवान् अस्ति।

आपदातः पाठाः, अधुना विद्यालयभवनस्य निर्माणात् पूर्वं मृदाक्षमतायाः निरीक्षणं भविष्यति; शिक्षाविभागेन निर्देशाः प्रदत्ताः

हिमसंस्कृतवार्ता: - शिमला। हिमाचलप्रदेशे विपत्या विद्यालयभवनानि क्षतिग्रस्तानि भवन्ति इति विषये शिक्षाविभागेन महत् निर्णयः कृतः। अधुना राज्ये निर्मितानाम् नूतनानां विद्यालयभवनानां कक्षाणां च पूर्वं मृदाक्षमतायाः परीक्षणं भविष्यति। एतदर्थं विभागेन पुनः सर्वेभ्यः उपनिदेशकेभ्यः प्रासंगिकाः आदेशाः निर्गताः। विद्यालयभवनस्य निर्माणात् पूर्वं मृदाक्षमतायाः निरीक्षणम् आवश्यकम् इति आदेशेषु स्पष्टं कृतम् अस्ति। अस्य अन्वेषणस्य आधारेण भवनस्य कार्यं अग्रे कर्तुं शक्यते।

बालकानां सुरक्षायै, विद्यालयभवनस्य दीर्घायुषः च कृते एतत् पदं गृहीतम् अस्ति। मृदाक्षमतानुसारं विद्यालयभवननिर्माणार्थं इस्पातशलाका, सीमेण्टादिनिर्माणसामग्रीणां उपयोगः भविष्यति। राज्ये बहूनि विद्यालयभवनानि सन्ति, ये मृदाक्षमतायाः परीक्षणं विना निर्मितानि आसन्। एतादृश्यां परिस्थिती इदानीं समस्याः आगन्तुं आरब्धाः सन्ति। अनेकानि विद्यालयभवनानि अपि क्षतिग्रस्तानि भवितुम् आरब्धानि सन्ति। पूर्वं शिक्षाविभागेन विद्यालयभवनानां नालिकाभ्यः, उपनदीभ्यः च दूरं निर्धारितम् अस्ति। तत्सह यदि विद्यालयभवननिर्माणार्थं चयनितं स्थानं नियमानुरूपं न भवति तर्हि अन्यत् स्थानं उत्कीर्णं भविष्यति। द्रष्टव्यं यत् राज्यस्य विद्यालयाः अस्याम् आपदि बहु दुःखं प्राप्नुवन्ति।

कुत्रचित् भित्तिः पतति, कुत्रचित् विद्यालयभवनस्य अन्तः विदीर्णताः सन्ति। अस्माद् कारणात् विद्यालयस्य बालकानां अध्ययनं प्रभावितं भवति। २०२३ तमे वर्षे वर्षातौ बहूनि विद्यालयभवनानि अपि क्षतिग्रस्तानि अभवन्। वर्षातौ वर्षायाः अनन्तरं बहूनां विद्यालयभवनानां स्थितिः क्षीणा अभवत् एतेषु बहवः विद्यालयाः असुरक्षिताः इति घोषिताः। तदनन्तरं विभागेन नूतनानां कक्षाणां निर्माणस्य निर्देशाः अपि दत्ताः आसन्। अधुना एतादृशकक्ष्याणां निर्माणात् पूर्वमपि प्रयोगशालायां मृत्तिकायाः परीक्षणं भविष्यति। तत्सह अस्मिन् वर्षे अपि अतिवृष्ट्या अनेकेषां विद्यालयभवनानां स्थितिः क्षीणा भवति। परन्तु शिक्षाविभागस्य दलम् अपि तस्य अन्वेषणं कुर्वन् अस्ति।

एचआरटीसी क्रेष्यति १,००० बसयानानि, विद्युतापूर्तिस्थानकानां कृते ११० कोटिरूप्यकाणि- मुकेशः अग्रिहोत्री

हिमसंस्कृतवार्ता: - शिमला।

हिमाचलपथपरिवहननिगमस्य समूहे १,००० नवीनबसयानानि योजितानि भविष्यन्ति। बसयानानि सर्वकारः क्रीणाति। उपमुख्यमन्त्री मुकेश अग्रिहोत्री इत्यनेन उक्तं यत् एचआरटीसी-समूहे २४ नूतनानि वोल्वो-वाहनानि योजितानि सन्ति। एतस्य अतिरिक्तं ३२७ विद्युत्बसयानानि (२९७ प्रकार-१ तथा ३० प्रकार-३), २५० डीजलबसयानानि, १०० लघुबसयानानि च क्रीयन्ते। २९७ विद्युत्बसानां क्रयणस्य आदेशाः अपि निर्गताः सन्ति। सः अवदत् यत् राज्यस्य भौगोलिकस्थितिं दृष्ट्वा ३७ तः ४२ आसनक्षमतायाः लघुसुलभबसयानानां क्रयणं प्राधान्यं दीयते, येन दूरस्थेषु दुर्गमक्षेत्रेषु अपि परिवहनसेवाः सुलभतया प्रदातुं शक्यन्ते। एतदतिरिक्तं भविष्ये ५०० अधिकाणि ई-बस-यानानि क्रेष्यन्ते। सम्प्रति निगमः प्रायः ३२०० बसयानानि चालयति। अधुना प्रथमवारं १,००० बसयानानां समूहे परिवर्तनं क्रियते, अस्मात् पूर्वं कस्मिन् अपि सर्वकारे एतत् न अभवत्।

पर्यावरणसंरक्षणं प्रति क्रियमाणानां प्रयत्नानाम् विषये उपमुख्यमन्त्री अवदत् यत् राज्यसर्वकारेण विद्युत्कार्जिगस्थानकस्थापनार्थं प्रायः ११० कोटिरूप्यकाणां राशिः अनुमोदिता अस्ति। विद्युत्बसक्रयणे राज्यसर्वकारस्य प्रत्यक्षसहभागिता अस्ति, एचआरटीसी तु स्वसम्पदां डीजलबसक्रयणं कुर्वन् अस्ति।

सः अवदत् यत् दूरस्थक्षेत्रेषु परिवहनसुविधाः सुनिश्चित्य निगमेन १०० लघुबसयानानि क्रीयन्ते। राज्ये मार्गाः जनस्य भाग्यरेखाः अपि उच्यन्ते। एचआरटीसी तेषु जीवनरेखा इव कार्यं कुर्वन् अस्ति। प्रतिदिनं लक्षशः यात्रिकाः एचआरटीसी-सेवानां लाभं लभन्ते। निगमः राज्यस्य प्रत्येकं कोणं यावत् स्वस्य व्याप्तिम् आदाय जनसामान्यं सुविधां प्रदाति। सः अवदत् यत् राज्यसर्वकारः निगमाय यथाशक्ति साहाय्यं सहकार्यं च प्रयच्छति। निगमस्य स्वतन्त्रः, शाश्वतः, आत्मनिर्भरः च उद्यमः इति विकासाय ठोसप्रयत्नाः क्रियन्ते।

बिहारे मतदातासूचौ ६५ लक्षं जनाः लुप्ताः , सर्वोच्चन्यायालयेन शनिवासरपर्यन्तं निर्वाचनायोगात् प्रतिवेदनं याचितम्

नवदिल्ली। सर्वोच्चन्यायालयेन बुधवासरे निर्वाचनायोगेन विशेषपुनरीक्षणकाले बिहारमतदातासूचिकातः निष्कासितानां ६५ लक्षजनानाम् (मृतानां स्थायीप्रवासीनां) विवरणं शनिवासरपर्यन्तं दातुं कथितम्। न्यायाधीशस्य सूर्यकान्तस्य, उज्ज्वलभूयानस्य, एन.के.सिंहस्य च पीठेन याचिकाकर्ता एसोसिएशन फ्रॉर डेमोक्रेटिक रिफॉर्मस् (एडीआर) इत्यस्य पक्षे उपस्थितस्य अधिवक्ता

प्रशांतभूषणस्य याचिकायां एतत् निर्देशं दत्तम्। पीठिका निर्वाचनायोगस्य अधिवक्ता अवदत् यत्, "शनिवासरपर्यन्तं उत्तरं पञ्जीकरणं कुरुत, भूषणमहोदयः पश्यतु। तदा वयं द्रष्टुं शक्नुमः यत् किं प्रकाशितं किं न प्रकाशितम्। निर्वाचनायोगेन स्वीकृता मानकसञ्चालनप्रक्रियानुसारं प्रत्येकं राजनैतिकदलस्य प्रतिनिधिभ्यः एषा सूचना प्रदत्ता भविष्यति इति पीठिका अवदत्।

संस्कृतभारती बाँदाद्वारा रुद्राभिषेक-कार्यक्रमद्वारा "संस्कृतसप्ताहस्य" शुभारम्भः

हिमसंस्कृतवार्ता:- आचार्यदीनदयालशुक्लः बाँदा संस्कृतसप्ताहस्य आरम्भः संस्कृतभारती बाँदाद्वारा भगवतः शिवस्य रुद्राभिषेकं कृत्वा समारम्भः। विश्वसंस्कृतदिवसस्य आयोजनं ०९ अगस्तदिनाङ्के भवितव्यम्। संस्कृतप्रचारकाः अमुष्मिन् दिवसावसरे इदं संस्कृतसप्ताहरूपेण आचरन्ति। यत् अगस्तमासस्य ०६ दिनाङ्कात् अगस्तमासस्य १२ दिनाङ्कपर्यन्तं आचर्यते। सप्ताहे प्रतिदिनं विभिन्नाः कार्यक्रमाः आयोजिताः भविष्यन्ति। अद्य प्रथमः दिवसः अतः बुधवारे श्रावणमासस्य प्रदोषकालव्यापिनी त्रयोदशीतिथौ गोधूलिबेलायां भगवतः श्रीनर्मदेश्वरमहादेवस्य रुद्राभिषेककार्यक्रमः संघकार्यालये समायोजितः। किरणमहाविद्यालयस्य चतुष्पथसमीपे स्थिते केशवभवने संस्कृतभारती बाँदा एवं श्रीवामदेवसंस्कृतमहाविद्यालयस्य आचार्यैः अयं कार्यक्रमः आयोजितः। सम्पूर्णं रुद्राष्टाध्यायी महाविद्यालयस्य वैदिक आचार्यैः बटुकैः च उच्चैः सस्वरं पठितम्। शिवः पूजितः नानाद्रव्यैः अभिषिक्तः।

अस्मिन् अवसरे संस्कृतभारती कानपुरप्रान्तस्य प्रान्तीयसहमन्त्री, वामदेव संस्कृतमहाविद्यालयस्य आचार्यः डॉ. रत्नेशत्रिवेदीवर्यः समुपस्थितः आसीत्। संस्कृतभारतीबाँदाजनपदस्य जिलासंयोजक डॉ. जानकीशरणशुक्लः इत्यस्य गरिमापूर्णसन्निधौ रुद्राभिषेक कार्यक्रमः सफलतया सम्पन्नः। अभिषेकस्य अनन्तरं भगवान् शिवः नानास्रोतैः गीतैः अलङ्कृतः, पूजितः च अभवत्। सम्पूर्णरुद्री श्रीवामदेवसंस्कृतमहाविद्यालयस्य आचार्यः डॉ. इश्वरामपाठकः एवं वरिष्ठछात्रः आचार्यसंदीप अवस्थी, सूर्यप्रकाशमिश्रः आदि बटुकद्वारा उच्चारितः पाठश्च कृतः। अवसरेऽस्मिन् विश्वहिन्दुपरिषदः जिलाध्यक्षः चन्द्रप्रकाशत्रिपाठी उपस्थितासीत्। विभागप्रचारकः ऋतुराजवर्यः, जिलाप्रचारकः अनुरागवर्यः, मन्दिरस्य अर्चकः विष्णुद्विवेदी, सङ्घटनस्य नैके कार्यकर्तारः, समीपस्थसामाजिकाः, विद्यालयस्य छात्राः च उपस्थितासन्।

सर्वहितकारी विद्यामन्दिरतलवाडानगरे संस्कृतसप्ताहस्य उद्घाटनम्

हिमसंस्कृतवार्ता: अगस्तमासस्य ६ दिनाङ्के सर्वहितकारी विद्यामन्दिरतलवाडानगरे संस्कृतसप्ताहस्य उद्घाटनम् अभवत्। अस्मिन् अवसरे संस्कृतपरिषदः सर्वे विभागप्रमुखाः सदस्याः च दीपप्रज्वलनेन कार्यक्रमस्य आरम्भं कृतवन्तः। आशिता भगिनी मञ्चस्य संचालनं कृतवती। भगिन्या भावनायाः मंगलाचरण- श्लोकपाठस्य अनन्तरं संस्कृतपरिषदः प्रमुखः आचार्य कपिलशर्मा सर्वान् सम्बोधयन् संस्कृतस्य अध्ययनं किमर्थम् इति अवदत्। सः अवदत् यत् संस्कृतभाषायाः अध्ययनमेव आत्मसाक्षात्कारस्य साधनम् अस्ति।

संस्कृतसप्ताहस्य अवसरे दत्त अखाड़ाक्षेत्रे संस्कृतसप्ताहस्य आरम्भः जातः

हिमसंस्कृतवार्ता: - जगदीश डाभी, उज्जयिनी। संस्कृतभारती उज्जयिनीद्वारा अद्य संस्कृतसप्ताहस्य अवसरे दत्त अखाड़ाक्षेत्रे संस्कृत- सप्ताहस्य आरम्भः जातः। सर्वप्रथमं संस्कृति- वैदिक गुरुकुलं, श्रीगर्गाचार्य- वैदिक- विद्यापीठस्य छात्राः वेदाचार्याः कार्यकर्तारः शोभायात्रायां संस्कृत- उद्घोषे कृत्वा रामघट्टक्षेत्रे रामानुज- कोट- आश्रमे सम्मिलिताः अभवन्। संस्कृतभारती उज्जयिनी विभागसंयोजकः धर्मदासः वैरागी, विभाग सह- संयोजकः अपूर्वपौराणिकः, जिलाध्यक्षः रमेश नागरः महानगरमन्त्री सुभाष कुमावतः महाविद्यालयप्रमुखः राघवचन्द्र, विशाल गोस्वामी सामाजिकजनाः च उपस्थिताः आसन्।

मालिनीवैलीशिक्षामहाविद्यालयेन कृतः संस्कृतसप्ताहस्य शुभारम्भः, प्राध्यापकैः कृतं संस्कृतसम्भाषणम्

हिमसंस्कृतवार्ता कोटद्वारम्।

संस्कृतसप्ताहमुपलक्ष्य संस्कृतभारत्याः कोटद्वारशाखायाः मालिनीवैलीमहाविद्यालयस्य च संयुक्ताश्रयेण बुधवासरात् एकं साप्ताहिकं संस्कृतसम्भाषणशिविरे भाषाकार्यशालायाः अन्तर्गतं प्रारभत। अस्मिन्नवसरे नगराध्यक्षः विद्वान् कुकरेतिरमाकान्तमहाभागः शिक्षकः मैन्दोलाकुलदीपमहाभागः प्राचार्या च नेगीसंगीतामहाभागः मुख्यातिथिरूपेण समुपस्थिताः आसन्। अपि च कालामनमोहनः नौटियालसत्यनारायणः गौडदीपकः रावतक्षेता जोशीप्रभा नेगीहेमलता बिष्टनीलम रावतबीना सुन्दरीयालमुकेशः ध्यानीपङ्कजः नैथानीतेन्द्रः आञ्जलिबिष्टः प्रियङ्का चेत्यादयोऽन्येऽपि विद्वांसः शिक्षाविदश्च कार्यक्रमेऽस्मिन् स्वोपस्थित्या शोभाभवर्धयन्। तत्र प्रास्ताविकं भाषणं प्रकुर्वन्

मैन्दोलाकुलदीपमहाभागोऽवोचत् यत् संस्कृतशब्दानां कोषे न कापि न्यूनता विद्यते। अस्या भाषायाः धातुमूलकत्वात् नवनवानां शब्दानां निर्माणेऽस्याः शक्तिरद्वितीयस्त्यति। गौडदीपकस्तु सरलतयाऽकथयत् यथा वयमन्या भाषाः शिक्षामहे तथैव गीर्वाणवाणीमपि अवश्यमेव पठनीयम्। नौटियालसत्यनारायणमहाभागोऽनेकम् यत् सकलानि शास्त्राणि दर्शनानि च संस्कृतेनैव निबद्धानि सन्ति। अतः तेषां ज्ञानार्थं संस्कृतस्य ज्ञानमावश्यकमेव। नगराध्यक्षः कुकरेतिरमाकान्तमहाशयः स्वानुभवं वर्णयन् प्रत्यपादयत् यद् वयं दैनन्दिनव्यवहारेऽपि बहून् संस्कृतशब्दान् प्रयुज्ज्महे किन्तु सम्भाषणस्य अभ्यासाभावात् तत् न जानीमहे। अभ्यासेन त्वेतत् करतलामलकवत् स्पष्टं भविष्यति। कालामनमोहनमहोदयस्य मतमासीत् यद् याः सूक्तीः

कालामनमोहनमहोदयस्य मतमासीत् यद् याः सूक्तीः वयं पठामः शुणुमश्च ताः सर्वाः अस्माकं शास्त्रसागरेभ्यः उद्धृताः अमूल्याः रत्नकणिका एव सन्ति अन्ते प्राचार्या नेगीसंगीतामहाभागोऽवदत् यत् संस्कृतभाषा भारतस्य संस्कृतेः परम्परायाश्च आधारशिला वर्तते। कार्यक्रमेऽस्मिन् बिष्टआञ्जलिभगिन्या ध्येयमन्त्रः सम्भाषणाभ्यासश्च कारितः। ध्यानीपङ्कजमहोदयेन सर्वेषामतिथीनां स्वागतमभिनन्दनं च व्यधायि। कार्यक्रमस्य कुशलं सञ्चालनं तु रावतक्षेतया कृतम् अस्यां कार्यशालायां सर्वे छात्राः शिक्षकाश्च मिलित्वा आङ्ग्लहिन्दीभाषयोः साहाय्येन संस्कृतसम्भाषणस्य अभ्यासं कुर्वन्तः सन्ति। इदं शिविरम् अगस्तमासस्य द्वादशदिनाङ्कपर्यन्तं प्रचलिष्यति एवमेव नगरस्य अन्येषु योगकेन्द्रेषु अपि कण्डवालारकेशमहाभागस्य निर्देशने रावतसन्तोषी रावतसोनम् कण्डवालसारथकः कण्डवालकविता राणापूजा रावतशुभम् इत्यादयः प्रशिक्षकाः छात्रैः सह भगवद्गीतायाः श्लोकानां मन्त्राणां च सस्वरपाठस्य अभ्यासं कारयन्ति

उत्तराखण्ड आयुर्वेद-विश्वविद्यालये सम्पन्नः संस्कृत-सप्ताहोत्सवः"

हिमसंस्कृतवार्ता:- **हरिवाला,** **देहरादूनम्।**
उत्तराखण्डराज्ये हरिवालायाः आयुर्वेद-
विश्वविद्यालयस्य मुख्यपरिसरे संस्कृतदिवसम् उपलक्ष्य
संस्कृतसप्ताहस्य प्रथमे दिने विशेषः कार्यक्रमः
आयोजितः। अस्य शुभारम्भः उपपरिसरनिदेशकेन डॉ.
नन्दकुमारदाधीचेन, डॉ. एस. पी. सिंहने, डॉ.
अमिततमादङ्गिना, डॉ. इला तन्नया, डॉ.
प्रदीपसेमवालनेन डॉ. ऋषि आर्येण च दीपप्रज्वलनेन
कृतः। प्रास्ताविकं भाषणं कुर्वन् डॉ. प्रदीप सेमवालः
अवदत् संस्कृतं भारतस्य प्राणभूता भाषा अस्ति। एषा
जन्मतः मृत्युपर्यन्तं जीवनयापनस्य कला शिक्षयति।
भारतस्य विश्वगुरुत्वं संस्कृतभाषा- साहित्ययोः कृते
एव अभवत्। अद्य विश्वस्मिन् शान्त्याः स्थापनाय
संस्कृतग्रन्थेषु निहितं ज्ञानं परमोपयोगि अस्ति।
तत्पश्चात् डॉ. राजीव कुरेलेमहोदयेन उक्तं यत्
संस्कृतस्य उच्चारणेन मनसः आत्मनश्च सशक्तता
वर्धते। शुद्धम् उच्चारणं भाषायाः महत्त्वं प्रकाशयति।
संस्कृतसाहित्ये निहितं ज्ञानं मानवीयानां मूल्यानां
विकासकं भवति। डॉ. अमित तमादङ्गिः स्ववक्तव्ये
अवदद्यद् भाषा अभिव्यक्तेः माध्यमः अस्ति। संस्कृतं
भाषाणां भाषा अस्ति। अस्माभिः स्वभाषायां गौरवम्
अनुभाव्यम्। डॉ. इला तन्नया अवदत्तद्यत् संस्कृतं
अस्माकं सांस्कृतिको निक्षेपोऽस्ति। अस्य संरक्षणं
प्रतिगृह्यम् आवश्यकम्। भाषा केवलं भाषया एव

पठनीया, तदा एव तस्याः यथार्थं महत्त्वं
प्रकटीभवति। संस्कृतं जनभाषां कर्तुं वयं सर्वे प्रयासं
कुर्मः। तया सुमधुरं संस्कृतगीतम् अपि गीतम्।
अध्यक्षीयभाषणं कुर्वन् डा. नन्दकिशोर
दाधीचमहोदयः अवदत् यत् संस्कृतं ज्ञानविज्ञानयोः
भाषा अस्ति। अद्यतनयुगे कुत्रिमबुद्धेः (AI) क्षेत्रे अपि
एषा भाषा श्रेष्ठा। संस्कारसम्पन्नजीवनाय अस्या
अध्ययनं आवश्यकम्। कार्यक्रमे पूर्व विश्वविद्यालयस्य
छात्राभिः छात्रैश्च विविधाः संस्कृत-सांस्कृतिकाः
प्रस्तुतयः अपि समर्पिताः। सरस्वतीवन्दनां सृष्टि
चौहानः, आयुषी, खुशी सिंह, सिमरन, मेघा, प्रीति
डिमरी, शैलजा। धन्वन्तरिवन्दनां माधवी, निदा,
कमल, अमन, सत्यम्, अभय, शिवा, विक्रमः,
सदानः। स्वागतगीतं प्रिया, गीता, चक्षुः, अंशुलः,
आयुषः, उवेशः। संस्कृतगीतानि खुशी पुरोहितः,
अंकिता लमगड़िया, दीक्षा बुडलाकोटी, सुभाषितगानं
महक, शिवाङ्गी भारती, शिवाङ्गी सिंहल, सादिया,
संस्कृतनृत्यं श्रद्धा, नाटकम् "पर्यावरणं रक्षत" नौशीन
मदीहा, तनीशा, प्रेरणा, एकता, भूमिका, ऋषभः,
अक्षयः। मञ्चसंचालनं खुशी ढौडियाल, दीक्षा च
अकुर्वन्। अस्मिन् कार्यक्रमे विश्वविद्यालयस्य सर्वे
विभागाध्यक्षाः, अध्यापकवर्गः, छात्रवर्गः,
कर्मचारिवर्गश्च उत्साहेन सहभागिनोऽभवन्।

ब्रिगेडियर-विद्याधर-जुयाल- संस्कृत-महाविद्यालये संस्कृतसप्ताहस्य शुभारम्भः

हिमसंस्कृतवार्ता:- **आचार्य नवीन ममगाई,** उत्तराखण्ड पौडी
गढवालः। उत्तराखण्डस्य पौडी गढवालान्तर्गते कोट
विकासखण्डे ब्रिगेडियर- विद्याधर- जुयाल- संस्कृत-
उत्तरमध्यमाविद्यालये, भूवनेश्वरी- सिद्धपीठे, षष्ठ दिनांकात्
गतवर्षवत् अस्मिन् वर्षेऽपि संस्कृतसप्ताहस्य शुभारम्भः
जातम्। समारोहस्य प्रथमदिने विद्यालयस्य आचार्यैः
संस्कृतभाषायाः महत्त्वम्, तस्या वैज्ञानिकत्वं, चिरन्तनं साहित्यं
च विशालतया विद्यार्थिभ्यः अवगमितम्। संस्कृतभाषायाः
संरक्षणं संवर्धनं च कथं कर्तव्यमिति विषये अपि छात्रैः सह
चर्चाः अभवत्। प्रधानाचार्यः अनुसूयाप्रसाद- सुंदरियाल-
महोदयः संस्कृतभाषायाः गौरवम्, वैज्ञानिकतां च प्रतिपाद्य
छात्रान् प्रेरितवन्तः। उपाचार्यः नवीन जुयालः "अनेकता मध्ये
एकता" इत्यस्य भावस्य माध्यमेन आधुनिके
भौतिकप्रधानसमाजे संस्कृतभाषायाः उपयोगिता दर्शयन्
उक्तवान् यत्- "संस्कृतभाषा एव वर्तमानसमस्यानां समाधानं
दातुं शक्नोति।" कार्यक्रमस्य आरम्भः आचार्य नवीन
ममगाई संस्कृतगीतगायनं कृत्वा कृतवान्। तेन
संस्कृतदिवसस्य महत्त्वम् अपि प्रतिपादितम्। छात्रद्वयम्- आयुष
बलूनी, अभयः च आचार्याणां नेतृत्वे संस्कृतसंभाषणाभ्यासम्
अकुर्वन् येन छात्राणाम् उत्साहवर्धनं जातम्। एतस्मिन्
शुभसन्दर्भे अनूप कुकरेती, कलदीप पोखरियाल, ईशान
डोभाल, आशीष डबराल, अंकित मैठाणी इत्यादयः अपि
उपस्थिताः आसन्। सप्ताहपर्यन्तं विद्यालये विविधकार्यक्रमैः
संस्कृतभाषायाः प्रचारः, प्रसाराय च सम्पद्यते।

"लौकिकन्यायकोशः"

"कूर्माङ्गन्यायः"

कूर्मः आवश्यकतानुसारं स्वानि अङ्गानि सङ्कोचयति। अयम्
एक स्वरक्षणोपायः। सामन्यतः कूर्मस्य अङ्गानि बहि द्रष्टुं
शक्यन्ते। संकोचितानि च तानि अङ्गानि बहि न दृश्यन्ते।
सर्वेषां पदार्थानां मूलद्रव्यं किमपि भवति तदेव कालान्तरे
कार्यद्रव्यरूपेण परिवर्तते। तदा कार्यरूपेण वर्तमानः सः पदार्थः
कारणरूपेण अवस्थितं भवति। वस्तुतः कस्यापि आत्यन्तिकः
नाशो न भवति। तथैव कदापि यद् वस्तु विद्यमानमेव नास्ति
तत् कथमपि न उत्पद्यते।

यथा-

(१) वाचस्पतिमिश्र- सांख्यतत्त्वकौमुदी (१-१८)

(२) मुण्डकोपनिषद्- ३

(३) भगवद्गीता- २-६८ (स्थितप्रज्ञस्य लक्षणेभु)

"यदा संहरते चायं कूर्मोऽङ्गानि तदा प्रज्जतिः।"

इन्द्रियाणि इन्द्रियार्थेभ्यः तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता।"

-भगवद्गीता २-५८।

यः स्वस्य चक्षुरादीनि इन्द्रियाणि रूपादिविषयेभ्यः आत्मनि
प्रत्याहरति तस्य बुद्धिः स्थिरा भवतीति बोधयितुम् अस्य
न्यायस्य प्रयोगः क्रियते।

-डा. वर्षा प्रकाश टोणगांवकर पुणे/ महाराष्ट्रम्

॥संस्कृत सप्ताहस्य शुभाशयाः॥ "संस्कृत-भाषा" {१}

शुचि भाषा संस्कृतं कथ्यते। अस्याः अपर नामानि
देवभाषा, देववाणी आदीनि सन्ति। एषा भाषा
भारतवर्षस्य अमूल्यनिधि अस्ति। भारतवर्षस्य
प्राचीनतं ज्ञानभण्डारम् अस्याम् एव भाषायाम् अस्ति।
संस्कृतभाषा प्राचीनतमा भाषा। सा देववाणी
गीर्वाणभारती। 'संस्कृतं संस्कृतेः मूलम्'।
संस्कृतभाषायाम् अस्माकं संस्कृतेः दर्शनं भवति।
संस्कृतभाषायाः स्वरूपं द्विविधम्- {१}
लौकिकसंस्कृतम् {२} वैदिकसंस्कृतम् च।

वैदिकसंस्कृते वेद, उपनिषदादीनां धर्मग्रन्थानां
समावेशः भवति। लौकिकसंस्कृते काव्य-
नाट्यादिसाहित्यस्य अन्तर्भावो भवति। प्राचीनकाले
दैनन्दिन व्यवहारं संस्कृतभाषायां प्रचलति स्म।
संस्कृतभाषा नाम ज्ञानार्णवम्। संस्कृतभाषायां विविधा
ज्ञानविषयाः समाविष्टाः। न कोऽपि ज्ञानविषयः यः
संस्कृते न। संस्कृतस्य उच्चारणेन जिह्वायाः जडत्वं
क्षीयते, वाणी सुसंस्कारिता भवति, बुद्धेः धारणाशक्तिः
वर्धते। अस्याः भाषायाः ज्ञानेन एव प्राचीनभारतीय
संस्कृत्याः ज्ञानं भवति। अस्याः अपारः समर्थः च
शब्दकोशः। पाणिनिः अस्याः व्याकरणकर्ता।
व्याकरणेन तदा सुबद्धा संस्कृतभाषा इदानीं
सङ्गणककार्ये उपयुक्ता।

'सुरसुबोधा विश्वमनोज्ञा ललिता हृद्या रमणीया।
अमृतवाणीसंस्कृतभाषा नैव क्लिष्टा न च कठिना॥'
संस्कृतस्य रक्षणं अस्माकं कर्तव्यम्। संस्कृतं गृहे गृहे
विलसतु।

॥जयतु संस्कृतम्, जयतु भारतम्॥

डा. वर्षा प्रकाश टोणगांवकर पुणे / महाराष्ट्रम्

संस्कृत-काव्यसौंदर्यविषये नवपाठ्यक्रमनिर्माणार्थं यू.जी.सी. द्वारा बी.बी.ए.यू., लखनऊ विश्वविद्यालयाय अर्पिता 16 लक्षात्मिका विशेषपरियोजना

हिमसंस्कृतवार्ता: रिपुदमनपण्डितः। भारतीय-विश्वविद्यालय-अनुदान-आयोगेन (UGC) "स्वयम (SWAYAM) वेब-पोर्टल" माध्यमेन उत्कृष्टस्तरीय-संस्कृतपाठ्यक्रमनिर्माणाय निर्धारितयोजनाक्रमे लखनऊस्थितस्य बाबासाहेब-भीमराव-अम्बेडकर-केन्द्रीय-विश्वविद्यालयस्य संस्कृत-वैदिकाध्ययनविभागाय "सौन्दर्यशास्त्रस्य संस्कृत-काव्यशास्त्रपरिप्रेक्ष्ये" इति विषयमाश्रित्य एकं नूतनं एम्.ओ.ओ.सी.एस् (MOOCs) पाठ्यक्रमं निर्मातुं प्रायः षोडशलक्षरूप्यकपरिमितं धनं स्वीकृतमिति महत्प्रमोदविषयः।

अस्य पाठ्यक्रमस्य समन्वयकः डॉ. बिपिन कुमार झा महोदयः, तथा सह-समन्वयिका IKS Cell केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयीयाः डॉ. दीपिका दीक्षित महोदया नियुक्ता अस्ति। एषः पाठ्यक्रमः सौन्दर्यशास्त्रस्य मूलस्वरूपं, भारतीयकाव्यशास्त्रस्य वैशिष्ट्यं, तथा सौन्दर्य एवं काव्यानन्दस्य विविधविमर्शान् समाहितं प्रकल्पितः अस्ति। "सौन्दर्यं किम्?", "भारतीयकाव्यशास्त्रं किमर्थं विशिष्टम्?" इत्यादयः प्रश्नाः अस्मिन् पाठ्यक्रमे स्पष्टतया विवेचयिष्यन्ते। एषः पाठ्यक्रमः न केवलं पारम्परिक-काव्यविमर्शाया उपयोगी भविष्यति, अपि तु चलचित्रनिर्माणे अपि सौंदर्यबोधदृष्ट्या सन्दर्भोपयोगितायाः प्रमुखं साधनं भविष्यति। पाठ्यक्रमः संस्कृतभाषया च अंग्रेजीभाषया च संयुक्तरूपेण निर्मायते। एषः पाठ्यक्रमः

आगामी जुलैमासे २०२६ वर्षे सार्वजनिकरूपेण ऑनलाइन-माध्यमेन उपलब्धः भविष्यति।

पाठ्यवस्तुनिर्देशः:

'सौन्दर्यशास्त्र' इत्याख्यया यद्यपि पाश्चात्यचिन्तनपरम्परायामेव विशेषरूपेण "Aesthetics" इत्याख्यं दर्शनशाखा विकसितमस्ति, तथापि भारतीयपरम्परायां एषः चिन्तनविषयः संस्कृतकाव्यशास्त्रे अन्तर्निहितरूपेण समाहितः अस्ति। काव्ये रमणीयता, रस-बोधः, अलंकारसंपन्नता, रीतिलालित्यम्, वक्रोक्ति-चमत्कारः, ध्वन्यर्थव्यञ्जना, औचित्यचिन्तनं च—एते सर्वे अपि भारतीय-सौन्दर्यदृष्टेः प्रमुखनिमित्तानि सन्ति। रस-परम्परा (भरतमुनिः), अलंकार-परम्परा (भामहः, दण्डी), रीति-परम्परा (वामनः), ध्वनि-परम्परा (आनन्दवर्धनः), वक्रोक्ति-सिद्धान्तः (कुंतकः), औचित्य-सिद्धान्तः (क्षेमेन्द्रः) च काव्यसौन्दर्यस्य विभिन्नदृष्टयः अवबोधयन्ति। एवं एषः पाठ्यक्रमः केवलं सौन्दर्यशास्त्रस्य विवेचनं न करिष्यति, अपि तु आधुनिक-सृजनात्मकविज्ञानानाम् (सिनेमा, रंगमंच, दृश्यकला इत्यादीनाम्) संदर्भे अपि बहुप्रयुक्तव्यः भविष्यति। एषः MOOCs पाठ्यक्रमः पारम्परिकभारतीयकाव्यदृशा आधुनिकमाध्यमेभ्यः सौन्दर्यविमर्शस्य प्रचारप्रसाराय एकं महत्वपूर्णं पङ्क्तिस्थापनं करिष्यति।

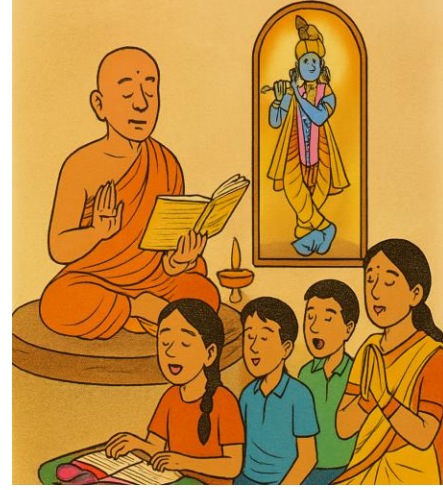
संस्कृतसंवादः

नन्दिनी- नमो वः। अद्यतने 'अध्येता' इत्यस्य वार्ता-कार्यक्रमे सर्वेषां स्वागतम्।
काव्या- नमस्ते नन्दिनि। अद्य मुख्य-समाचाराः के?
नन्दिनी- प्रथमा वार्ता अमेरिकादेशात् अस्ति। भारतस्य रष्या-तैलस्य क्रयणात् अमेरिकादेशेन शुल्कं वर्धितम्।

काव्या- अहो! अनेन तैलेन विवादाग्निः वर्धितः। अन्यत् किम्?
नन्दिनी- द्वितीया वार्ता चीनतः। दक्षिणचीनसागरे चीनस्य नाविकबलं वर्धमानम् एव अस्ति, येन पाश्चात्य-देशानां चिन्ता वर्धते।
काव्या- मात्स्यन्यायस्य उदाहरणं प्रचलति इति भाति मम। तृतीया वार्ता का?
नन्दिनी- तृतीया वार्ता यूरोपात् अस्ति। ऊर्जासङ्कटस्य कारणात्, तत्र अर्थव्यवस्था सङ्कटेद्वारे तिष्ठति।

काव्या- इयं तु धर्मसङ्कटस्थितिः। चतुर्थी वार्ता का?
नन्दिनी- चतुर्थी वार्ता आफ्रीकामहाद्वीपात् अस्ति। तत्र अनेकैः देशैः 'स्वसहायता एव श्रेयः' इति मत्वा एको नवीनः वाणिज्यसन्धिः स्थापितः।
काव्या- अहो! 'सङ्घे शक्तिः कलौ युगे' इति सत्यम्। धन्यवादः, नन्दिनि, अद्यतन-वार्तानां कृते।
नन्दिनी- स्वागतम्। श्वः पुनः मेलिष्यामः। शुभमस्तु।

संस्कृतं किमर्थं पठनीयम्..?

डॉ. विदुषी अग्रवालः

- १) संस्कृते यत् उक्तं तत् लिखितम्।
- २) संस्कृते यदि शब्दस्य क्रमे परिवर्तनं भवति तर्हि अर्थे परिवर्तनं न भवति। उदाहरणम्- महेन्द्रः पुस्तकं पठति। अथवा पुस्तकं महेन्द्रः पठति। अथवा पठति महेन्द्रः पुस्तकम्। त्रयाणां वाक्यानाम् अर्थम्- महेन्द्रः पुस्तकं पठति। इति
- ३) संस्कृते विशेष्य-विशेषणयोः लिङ्गं, वचनं विभक्तिश्च एकस्मान्न भवति अतः संस्कृते वाक्यानि लयबद्धानि भवन्ति। उदाहरणानि-एका बालिका, एकः बालकः एकं पुस्तकम्।
- ४) ऋषिपाणिनिना द्वारा रचितस्य व्याकरणस्य कारणेन संस्कारितभाषा अस्ति।
- ५) विश्वस्य प्राचीनतमग्रन्थाः वेदाः च संस्कृते सन्ति एव।
- ६) अधिकांशभारतीयभाषाणां जननी अपि संस्कृतम् अस्ति।
- ७) विश्वस्य प्रमुखभाषाणां स्रोतः अपि संस्कृतम् एव अस्ति। उदाहरणानि-अस्ति तः - is; अस्मि तः - am। भ्राता- बिरादर, भैया, ब्रदर।
- ८) लेखन-श्रवणयोः मध्ये संयोजनस्य कारणेन सङ्गणकानां कृते सर्वोत्तमा भाषा अस्ति।
- ९) हिन्दूजनानां संस्कृतिः, पूजा इत्यादयः संस्कृताधारिताः सन्ति।
- १०) सन्धि-समासयोः प्रयोगेन न्यूनशब्देषु अधिका वार्ता वक्तुं शक्नोति।
- ११) संस्कृतशिक्षणे भवतां सर्वेषां मुखस्नायुनां, स्वरतन्त्राणां च उपयोगम् आवश्यकं भवति।
- १२) भवतः गद्गदसमस्यायाः अथवा वाक्समस्यानां चिकित्सां भवितुं शक्नोति, उच्चारणं च अपि सुदृढं कर्तुं शक्नोति।

सरलमानकीकृतानां संस्कृतशब्दानां प्रयोगः सरलमानकसंस्कृतम्- डॉ. सत्यदेवः

हिमसंस्कृतवार्ता: संस्कृतसप्ताहावसरे हिमाचल-राजकीय-संस्कृत-शिक्षक-परिषदः आचार्यः डॉ. बृहस्पतिमिश्रमहोदयः कृतवान्। मुख्यवक्ता डॉ. सत्यदेवः पञ्चदिवसात्मिकायाः व्याख्यानमालायाः शुभारम्भः गतदिने बुधवासरे सप्तवादनं परिषदः सरलमानकसंस्कृतम् इति विषये स्वीयं व्याख्यानं कृतवान्, तेनोक्तं यत् समाजे सर्वदा फेसबुकपटले आभासीमाध्यमेन अभवत्। अस्य कार्यक्रमस्य संचालनं प्रदेशमहासचिवः डॉ. अमनदीपशर्मा कृतवान्। कार्यक्रमे सिरमौरतः परिषदः जिलाध्यक्षः आचार्यः देवेन्द्रः मंगलाचरणं कृतवान्, तत्रैव शिमलातः महासचिवः सतीशभारद्वाजः मानकीकृतानां शब्दानां प्रयोगः भवेत्। तत्रैव प्रो. बृहस्पतिमिश्रमहोदयः स्वीये अतिथीनां स्वागतं कृतवान्। परिषदः प्रदेशध्यक्षः डॉ. कमलकांतगौतमः आक्षयक्षीये सर्वेभ्यः जनेभ्यः संस्कृतसप्ताहस्य शुभकामना अयच्छन् व्यवहारे संस्कृतभाषायाः प्रयोगविषये बलं दत्तवान्। कार्यक्रमस्यान्ते परिषदः प्रदेशवित्तसचिवेन स्वागतं कृतवान्। कार्यक्रमस्य अध्यक्षता हिमाचलप्रदेशकेन्द्रीयविश्वविद्यालयस्य लोकपालेन सर्वेषां धन्यवादप्रस्तावः कृतः।